

Rola biegłych w postępowaniu sądowym

SSA Paweł Rygiel
Sąd Apelacyjny w Krakowie

1. Wstęp

W postępowaniach sądowych, obok kluczowych aktorów tych postępowań – sędziów, stron i ich pełnomocników, istotne znaczenie odgrywają także inni uczestnicy procesu, w tym świadkowie, biegli czy tłumacze.

Potrzeba skorzystania z opinii biegłych w postępowaniu sądowym wynika stąd, że do rozstrzygnięcia sprawy niejednokrotnie, obok znajomości przepisów prawnych, niezbędne są określone wiadomości fachowe z różnych dziedzin nauki, techniki, rzemiosła, sztuki czy obrotu gospodarczego. Opinia biegłego ma na celu ułatwienie sądowi rozeznanie i zrozumienie dziedziny wymagającej wiadomości specjalnych. W tym znaczeniu biegły jest pomocnikiem sądu, prezentując własne stanowisko w kwestii, którą rozstrzyga sąd.

Analizując przebieg procesów sądowych podnosi się, że tym elementem, który znacząco wydłuża czas postępowania, a przy tym ma zasadnicze znaczenie dla prawidłowości rozstrzygnięcia, jest dowód z opinii biegłego. Potrzeba skorzystania z tego dowodu jest wskazywana jako obiektywna przyczyna długotrwałości postępowania. Jest oczywiste, że zarówno sporządzenie rzetelnej opinii, jak i weryfikacja jej wniosków, z natury rzeczy musi zająć odpowiednią ilość czasu, niejednokrotnie są to tygodnie, a nawet miesiące. Tym niemniej moje doświadczenia w pracy orzeczniczej i wizytatorskiej wskazują, że rzeczywiście poświęcany czas dla przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego jest dłuższy, niż mogłoby to wynikać z potrzeb przy prawidłowym wykonywaniu obowiązków przez poszczególne osoby współuczestniczące w rozpoznaniu sprawy.

Podobnie rzecz się ma z jakością wydawanych opinii. Końcowy efekt w postaci sporządzenia opinii zawierającej określone wnioski jest wynikiem rzetelności czynności podejmowanych przez poszczególnych aktorów procesu, począwszy od sądu, przez strony i ich pełnomocników, skończywszy na samych biegłych. Można zaryzykować tezę, że uzyskana treść opinii jest wypadkową aktywności i rzetelności osób współuczestniczących w procesie ustalania okoliczności wymagających wiedzy specjalnej. Jeśli te działania są nieprawidłowe, odbiegające od standardów wymaganego postępowania, wzrasta ryzyko uzyskania opinii w swych wnioskach wadliwej, niejasnej bądź niepełnej. W tych warunkach zachodzi niebezpieczeństwo oparcia rozstrzygnięcia sądowego (wyroku) na błędnych założeniach, a w konsekwencji - wadliwych ustaleniach faktycznych i nieadekwatnej, w stosunku do możliwej, ocenie prawnej. Innymi słowy – do wydania przez sąd orzeczenia „przypadkowego” i – w odczuciu społecznym – niesprawiedliwego.

Świadomość występującego zagrożenia i negatywnych skutków wynikających z uzyskania błędnej opinii biegłego oraz zbyt długiego prowadzenia postępowania dowodowego, musi prowadzić do refleksji co do przyczyn niepożądanych zjawisk. Pomijając kwestie natury organizacyjnej (często ukształtowane przez ustawodawcę, a przez to natury obiektywnej), istotne znaczenie w tym zakresie ma właściwe wykonywanie obowiązków przez kolejne podmioty uczestniczące w procesie sądowym. Stąd zasadniczą rolę odgrywa zrozumienie istoty procesu oraz wynikające z tego zrozumienie własnej w nim roli, jak też relacji pomiędzy sądem a innymi

uczestnikami postępowania. Doświadczenie wynikające z analizy akt postępowań sądowych wskazuje, że wiele niepożądanych zjawisk przy prowadzeniu dowodów z opinii biegłych wynika właśnie z braku rzetelności, terminowości oraz niezrozumienia roli, jaką odgrywa się w procesie sądowym. Zasadna jest także konkluzja, że niejednokrotnie problemy wynikają z braku dostatecznej i właściwej komunikacji pomiędzy poszczególnymi aktorami postępowania sądowego, w interesującym nas przypadku – pomiędzy sądem a biegłymi.

Przedstawione wyżej problemy skłaniają mnie do omówienia takich zagadnień, jak: istota postępowania sądowego, znaczenie dowodu z opinii biegłego dla toku tego postępowania i wynikających stąd konsekwencji. Nadto zwrócić uwagę na związane z tymi zagadnieniami problemy praktyczne, w tym w aspekty etyczne.

Mimo że udział biegłych sądowych dotyczy wszelkich postępowań prowadzonych przez sądy – tak karnych, jak i szeroko rozumianych cywilnych - to w dalszych rozważaniach ograniczę się do zagadnień związanych z procesem cywilnym. Moje doświadczenie zawodowe pozwala bowiem na analizę problemu z punktu widzenia praktyka zajmującego się sprawami cywilnymi. Pamiętać jednak należy, że istota dowodu z opinii biegłego, jak i relacji pomiędzy sądem a biegłym, jest właściwa dla wszelkich postępowań sądowych.

2. Istota postępowania sądowego

Celem procesu cywilnego jest wydanie trafnego wyroku po prawidłowym ustaleniu stanu faktycznego i prawidłowym zastosowaniu odpowiednich norm prawa materialnego. Przepisy regulujące postępowanie sądowe mają zatem umożliwiać ochronę i realizację praw podmiotowych. Stanowią gwarancję realizacji prawa do sądu.

Zgodnie z art. 45 Konstytucji RP *„każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd”*. W tym zdaniu zawarte są podstawowe zasady postępowania sądowego, jak też jego cel. Spośród nich, w kontekście reguł dowodowych, zwrócić należy uwagę na dwa elementy. Postępowanie sądowe ma być sprawiedliwe. Jakkolwiek pod tym pojęciem rozumie się tzw. sprawiedliwość proceduralną, to jednak nie ulega wątpliwości, że mieszczące się w jej ramach zasady mają na celu umożliwienie zrealizowania podstawowego celu procesu, jakim jest uzyskanie trafnego rozstrzygnięcia sporu.

Drugim elementem jest realizacja prawa do rozpatrzenia sprawy *„bez uzasadnionej zwłoki”*. Zawiera się w tym postulat sprawnego i szybkiego postępowania prowadzącego do realnej ochrony praw podmiotowych. Poza sporem pozostaje, że zwłoka w uzyskaniu ochrony prawnej może prowadzić do wypaczenia celu tej ochrony i powstania negatywnych skutków.

Z jednej strony poszukiwanie tzw. prawdy obiektywnej wymaga niejednokrotnie znacznego czasu, z drugiej – rozstrzygnięcie sądowe podejmowane w pośpiechu może być dotknięte błędem. Niezbędne jest zatem takie wyważenie reguł postępowania, które - realizując w sposób efektywny prawo do sądu - zapewni w jak największym stopniu realizację podstawowego celu procesu cywilnego, który jest osiągany po przeprowadzeniu sprawnego i prowadzonego bez zwłoki postępowania. Stąd w sprawach, w których – dla rozstrzygnięcia sporu – niezbędne jest przeprowadzenie czasochłonnego dowodu z opinii biegłego, istotne znaczenie ma takie działanie podmiotów uczestniczących w procesie, które w jak największym stopniu zapewni uzyskanie merytorycznie poprawnej opinii w optymalnie krótkim czasie. W tym zakresie, niezależnie od wielu czynników, w tym o charakterze organizacyjnym i finansowym, dotyczy to przede wszystkim kwestii sposobu gromadzenia materiału procesowego w ramach obowiązujących przepisów regulujących postępowanie sądowe oraz wymogów dotyczących aktywności stron, sądu i biegłych.

Przedmiotem procesu cywilnego jest roszczenie procesowe. Wnosząc powództwo powód zgłasza określone żądanie, uzasadniając je okolicznościami faktycznymi. Te okoliczności faktyczne

pozwalają na kwalifikację roszczenia, co następnie umożliwi odnalezienie normy prawa materialnego, wedle której roszczenie powoda będzie oceniane. W konsekwencji przyjąć należy, że roszczenie procesowe stanowi twierdzenie, że strony łączy oznaczony stosunek prawny, którego istnienie podlega weryfikacji. Stwierdzenie, że stosunek prawny i wynikające z niego żądanie nie istnieje, prowadzi do oddalenia powództwa, z kolei weryfikacja pozytywna – prowadzi do uwzględnienia powództwa. Z tego punktu widzenia podstawowe zadanie sądu polega na weryfikacji dowodowej stwierdzonych w pozwie faktów, a to dla rozstrzygnięcia, czy istnienie tych faktów uzasadnia zgłoszone żądanie. Dopiero po przeprowadzeniu postępowania dowodowego sąd dokonuje oceny, czy w świetle ustalonych i stwierdzonych okoliczności faktycznych żądanie zawarte w pozwie znajduje uzasadnienie w danej, skonkretyzowanej normie prawa materialnego.

Z powyższego wynika, że podstawowa działalność sądu sprowadza się do badania faktów mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, tj. oceny zgłoszonego żądania. Skoro tak, to kluczowe dla rozstrzygnięcia sprawy, osiągnięcia celu postępowania oraz zapewnienia prawidłowości orzeczenia ma prowadzone przez sąd postępowanie dowodowe i wynikające z kodeksu postępowania reguły gromadzenia materiału dowodowego. W ramach tego postępowania sąd przeprowadza dowody, a jednym z nich jest dowód z opinii biegłego.

3. Znaczenie dowodu z opinii biegłego

Zgodnie z art. 278 § 1 kodeksu postępowania cywilnego, w wypadkach wymagających wiadomości specjalnych sąd może wezwać jednego lub kilku biegłych w celu zasięgnięcia ich opinii.

„Opinią biegłego jest zapatrywanie wyrażone w sądzie przez osobę niezainteresowaną rozstrzygnięciem sprawy, która może udzielić fachowych informacji oraz wiadomości w celu ustalenia i oceny okoliczności sprawy, ułatwiając tym samym sądowi właściwą ocenę faktów i rozstrzygnięcie sporu.” (Komentarz do art. 278 k.p.c. pod red. Tadeusza Erecińskiego, LexisNexis, Warszawa 2012, str. 1178). Stąd m.in. wynika wymóg niezależności ekspertów będących biegłymi, skoro wyrażane przez nich oceny muszą korzystać z waloru obiektywizmu i braku zaangażowania po jednej ze stron postępowania.

Biegli nie komunikują sądowi własnych spostrzeżeń co do faktów, lecz wypowiadają co do tych faktów opinię na podstawie swych wiadomości fachowych i doświadczenia zawodowego. Tym samym nie jest rolą biegłych poszukiwanie faktów i ich ustalanie. Formułują natomiast swoje wnioski na podstawie już zebranych faktów oraz dowodów i przekazują je sądowi. Biegli są więc pomocnikami sędziego w ustaleniu lub ocenie okoliczności sprawy. Jak wskazał Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 11 lipca 1969 r. (I CR 140/69, OSNP z 1970 r., nr 5, poz. 85): *„Opinia biegłego ma na celu ułatwienie sądowi należytej oceny zebranego w sprawie materiału wtedy, gdy potrzebne są do tego wiadomości specjalne. Nie może ona natomiast sama być źródłem materiału faktycznego sprawy, ani tym bardziej stanowić podstawy ustalenia okoliczności będących przedmiotem oceny biegłego”*. Nie jest zatem dopuszczalne powoływanie się przez biegłego na własne spostrzeżenia o faktach, których ustalenie należy do sądu. Podobnie, rolą biegłego nie jest rozstrzyganie zagadnień prawnych. Nie jest on bowiem wyręczyicielem, lecz pomocnikiem sądu w ustaleniu lub ocenie stanu faktycznego (Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 26 listopada 1949 r., WaC 167/47).

W tym kontekście wskazać należy, że prowadząc postępowanie dowodowe sąd korzysta z różnych rodzajowo środków dowodowych. Każdy z tych środków ma swoją specyfikę i służy ustaleniu innego rodzaju okoliczności faktycznych. I tak przykładowo, rzeczą świadków i stron jest komunikowanie sądowi swoich spostrzeżeń o okolicznościach faktycznych sprawy, a przedmiotem

zeznań winny być osobiste spostrzeżenia, a nie sądy. Zadaniem tych dowodów osobowych jest odtworzenie określonych zdarzeń. Z kolei dokumenty służą ustaleniu tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone (dokumenty urzędowe – art. 244 § 1 k.p.c.) bądź ustaleniu tego, że osoba, która dokument podpisała złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie (dokumenty prywatne – art. 245 k.p.c.). W odróżnieniu od tych środków dowodowych, dowód z opinii biegłego służy wyjaśnieniu okoliczności wymagających wiedzy specjalnej. Rola biegłego związana jest zatem z wyjaśnieniem tych wszystkich, mających znaczenie w sprawie okoliczności faktycznych, których ocena wymaga wiedzy fachowej. Niejednokrotnie samo dokonanie konkretnego ustalenia faktycznego wymaga dysponowania wiedzą specjalną i doświadczeniem w danej dziedzinie. W innych, jedynie przy pomocy wiedzy fachowej możliwe jest wyjaśnienie określonych zjawisk podlegających ocenie w sprawie. Jak już wcześniej wskazano – w każdym przypadku rzeczą biegłego nie jest poszukiwanie dowodów i ujawnianie faktów, lecz udzielenie wypowiedzi na temat okoliczności objętych wiedzą fachową z danej dziedziny.

Specyfika dowodu z opinii biegłego wiąże się także z tym, że okoliczności faktyczne wymagające wiedzy specjalnej nie mogą być zastąpione innymi środkami dowodowymi. Tak samo jak biegły nie jest powołany do artykułowania własnych spostrzeżeń o faktach, tak dowód z zeznań świadka nie może służyć do ustalenia okoliczności wymagającej wiedzy specjalnej, nawet jeżeli świadek dysponuje wiedzą fachową. Podobnie, okoliczność, że sędzia ma wiadomości z danej dziedziny, nie zwalnia sądu od przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego, gdyż sędzia nie może zastępować biegłego. Ilekroć zatem w sprawie występują tego rodzaju okoliczności, które wymagają wyjaśnienia w świetle wiedzy specjalnej, mogą one być przedmiotem weryfikacji wyłącznie przy pomocy biegłego.

4. Współpraca pomiędzy sądem a biegłym

Wskazane w poprzednich rozdziałach uwagi rodzą konsekwencje dla układu relacji pomiędzy sądem a biegłym.

Przede wszystkim to sąd (sędzia) kieruje postępowaniem sądowym. Skoro zadaniem sądu jest rozstrzygnięcie sprawy - tj. w ramach przedmiotu procesu dokonanie adekwatnych i niezbędnych dla rozstrzygnięcia ustaleń faktycznych, a następnie dokonanie oceny prawnej zgłoszonego w sprawie roszczenia – to do sądu należy ustalenie porządku podejmowanych w sprawie czynności, podejmowanie decyzji co do identyfikacji istotnych w sprawie okoliczności faktycznych, decydowanie o prowadzeniu (bądź odmowie dopuszczenia) oznaczonych dowodów.

Znajduje to wyraz we władczej decyzji sędziego o powołaniu biegłego. To sąd ocenia, czy w sprawie w ogóle zachodzi potrzeba wyjaśnienia okoliczności wymagających wiedzy fachowej i jaki jest zakres niezbędnych ustaleń. To do sądu przede wszystkim należy ocena, czy treść opinii biegłego jest rzetelna i wyjaśnia w sposób dostateczny badane okoliczności, a więc, czy opinia ta może być przedmiotem ustaleń, czy też opinia winna ulec uzupełnieniu bądź powinno się przeprowadzić dowód z opinii innego biegłego.

Dążenie do zapewnienia w maksymalny sposób sprawnego toku postępowania i wydania prawidłowego merytorycznie orzeczenia wymaga aktywności poszczególnych jego uczestników, w tym przede wszystkim sędziego. Zlecając biegłemu wykonanie opinii, sąd powinien być dobrze przygotowany do badania sprawy. Skierowanie odezwy o wykonanie opinii winno być poprzedzone prawidłową kwalifikacją badanego w sprawie roszczenia i wypracowaniem przez sędziego materialnoprawnego wzorca rozpoznania sprawy. Od tego przecież zależy, jaki zakres okoliczności faktycznych podlega ustaleniu, a co za tym idzie – w przypadku dowodu z opinii biegłego – jaki

jest zakres okoliczności wymagających wiedzy specjalnej, które muszą być wyjaśnione. Konsekwencją tego jest przyjęcie, że sędzia, kierując odezwą do biegłego, w sposób jasny i precyzyjny winien określić biegłemu przedmiot opinii. Za wadliwą należy uznać praktykę kierowania do biegłych poleceń formułowanych w sposób ogólny, np. z odwołaniem się do tez przedstawianych przez same strony, czy też – jak często się zdarza – „na okoliczności wskazane w postanowieniu dowodnym”. Przy takim ogólnikowym sformułowaniu odezwy zwiększa się ryzyko uzyskania opinii nieprzydatnej bądź nie wyjaśniającej wszystkich niezbędnych okoliczności. To sąd, a nie biegły ma decydować o przedmiocie opinii i zakresie zlecenia. Tak jak sędzia nie jest fachowcem w danej dziedzinie wymagającej wiedzy specjalnej, tak biegły nie jest specjalistą w zakresie prawa. Nie wie zatem, jaki zakres ocen i z uwagi na jakie okoliczności jest niezbędny dla prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy.

W związku z tym postulować należy, by w każdym przypadku, w którym biegły ma wątpliwości co do przedmiotu opinii, przy niejasnych i podlegających interpretacji wytycznych, zwrócił na to sądowi uwagę, domagając się sprecyzowania zlecenia. Skoro biegły jest pomocnikiem sędziego i jego zadanie polega na wyjaśnieniu sądowi zdarzeń i okoliczności związanych z wiedzą specjalną, to świadczona pomoc musi polegać także na sygnalizowaniu okoliczności, od których zależy prawidłowe wykonanie opinii.

Podobnie, w przypadku ujawnienia przez biegłego, że wydanie rzetelnej opinii wymaga ujawnienia dalszych faktów, winien on zwrócić sądowi uwagę na taką potrzebę. Jak wcześniej wskazano, nie jest zadaniem biegłego poszukiwanie faktów i ich ustalanie, lecz ich ocena w świetle wiedzy fachowej. Tym samym rzeczą sądu jest zapewnienie biegłemu materiału podlegającego ocenie. O ile jest on niekompletny, na skutek czego nie jest możliwe wydanie jednoznacznych i wiążących wniosków, biegły zobowiązany jest do poinformowania o tym sądu.

Z natury rzeczy sędzia, strony i ich pełnomocnicy nie posiadają wiedzy specjalnej w danej dziedzinie. Jednocześnie skorzystanie z wiedzy fachowca (biegłego) nie oznacza przyjęcia za prawdziwe a priori wniosków zawartych w sporządzonej opinii. Istota problemu polega na konieczności oceny konkluzji objętych wiedzą specjalną przez osoby tej wiedzy pozbawionej. Zważyć zatem należy, że opinia biegłego – tak jak każdy dowód – podlega ocenie w świetle art. 233 § 1 k.p.c., na podstawie właściwych dla jej przedmiotu kryteriów zgodności z zasadami logiki i wiedzy powszechnej, poziomu wiedzy biegłego, podstaw teoretycznych opinii, a także sposobu motywowania oraz stopnia stanowczości wyrażonych w niej wniosków (Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 7 listopada 2000 r., I CKN 1170/98, OSNC z 2001 r., nr 4, poz. 64). Swoistość tej oceny polega na tym, że jest ona dokonywana w oparciu o pozytywne lub negatywne uznanie wartości rozumowania zawartego w opinii i uzasadnienie, dlaczego pogląd biegłego trafił bądź nie do przekonania sądu. Z tego punktu widzenia konieczna jest kontrola zasad logicznego rozumowania i źródeł poznania, a z drugiej strony – istotną rolę odgrywa stopień zaufania do wiedzy reprezentowanej przez biegłego. Sąd ocenia opinie pod kątem fachowości, rzetelności i logiczności.

W tej sytuacji opinia nie może sprowadzać się do prezentacji wniosków, ale musi być rozbudowana w taki sposób, by wnioski te były weryfikowalne. Stąd – jak wskazuje art. 285 § 1 k.p.c. – opinia biegłego powinna zawierać uzasadnienie. Sąd nie może bowiem poprzestać na ocenie opinii wyłącznie w odniesieniu do jej konkluzji, lecz powinien sprawdzić poprawność poszczególnych elementów składających się na trafność jej wniosków końcowych. Innymi słowy - biegły, poprzez logiczny wywód, musi przekonać do prezentowanych przez siebie tez.

Dopiero tak skonstruowana opinia może być przedmiotem dalszych ocen sądu – tak co do możliwości czynienia na jej podstawie wiążących ustaleń, jak też ewentualnej potrzeby uzupełnienia opinii bądź jej odrzucenia.

5. Problemy praktyczne i aspekty etyczne

Poczynione wyżej rozważania opisują model postępowania z udziałem biegłych i pożądane relacje pomiędzy sądem a biegłym. Oczywiście jest, że realizacja tego modelu natrafia na różnego rodzaju problemy, związane z funkcjonowaniem i wykonywaniem obowiązków tak przez sędziów, jak i biegłych. Truizmem jest stwierdzenie, że o funkcjonowaniu określonych rozwiązań decydują osoby, które w ramach przyjętego systemu podejmują czynności.

W odniesieniu do biegłych, w oparciu o dotychczasowe doświadczenia wynikające z akt poszczególnych spraw sądowych, można formułować kilka postulatów.

Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na rzetelność w wykonywaniu obowiązków. W jej ramach mieści się także umiejętność krytycznego spojrzenia na własne kompetencje do wykonania zleconego zadania. W czasach postępującej specjalizacji w ramach poszczególnych dziedzin wiedzy niezbędne jest przyjęcie, że sam fakt, iż przedmiot zlecenia mieści się w ramach formalnych uprawnień wynikających z posiadanego wykształcenia, nie jest wystarczający dla podjęcia się wykonania opinii. Oczywiście, wiedza w określonej dziedzinie wynika tak z wykształcenia, jak i praktyki oraz doświadczenia związanego z zajmowaniem się zagadnieniami szczegółowymi. Tym samym biegły musi we własnym zakresie weryfikować, czy posiadana przez niego wiedza i doświadczenie pozwala na rzetelne i nie budzące zastrzeżeń opiniowanie. Jak się wydaje, jedna z przyczyn uzyskiwania w tej samej sprawie całkowicie odmiennych wniosków w poszczególnych opiniach wynika właśnie z faktu wykonywania zleceń przez osoby, które na co dzień nie zajmują się zagadnieniami objętymi węższą specjalizacją.

Odmiennym problemem jest rzetelne sporządzenie opinii. W tym zakresie aktualne są wszelkie uwagi poczynione w rozdziale 4, a dotyczące formy opinii i dostatecznego wyjaśnienia przyczyn stawianych w niej tez. Konieczne jest uświadomienie sobie przez biegłych, że adresatem ekspertyz nie są osoby posiadające wiedzę z danej dziedziny, a jednocześnie osoby te muszą mieć możliwość weryfikacji sformułowanych wniosków i przekonania co do ich prawdziwości. Tym samym zadaniem biegłego jest przekonanie adresatów opinii do formułowanych w niej konkluzji.

W kontekście dwóch ostatnich kwestii wskazać należy, że w oczywisty sposób biegli mogą się różnić w stawianych przez siebie tezach, skoro reprezentowana przez nich wiedza wynika z poszczególnych dziedzin nauk, w ramach których dopuszczalna jest dyskusja i oferowane są różne poglądy. Istota rzeczy sprowadza się natomiast do tego, by stawiane przez biegłych tezy miały oparcie w kryteriach o charakterze naukowym, przy zgodności z zasadami logiki i wiedzy powszechnej.

Zasadniczym problemem w pracy z biegłymi jest czasochłonność. Stąd szczególne znaczenie ma terminowość sporządzania opinii. Analiza spraw sądowych pokazuje, że powszechne jest zjawisko niedochowania wyznaczonego przez sąd terminu dla zwrotu akt wraz z opinią. Tymczasem nie powinno budzić wątpliwości, że w ramach rzetelności biegłego mieści się także sumienność w zadośćuczynieniu terminowi przypisanemu wykonaniu zleconej pracy. Postulować także należy, by biegli przed podjęciem zlecenia weryfikowali, czy są w stanie je wykonać w wyznaczonym czasie. Jak się wydaje, jedną z przyczyn opóźnień biegłych jest przyjmowanie zleceń ze świadomością, że termin zostanie przekroczony z uwagi na ilość innych, równoległe prowadzonych prac.

Wreszcie należy zwrócić uwagę na potrzebę zrozumienia przez biegłych własnej roli w postępowaniu sądowym oraz istoty procesu, w którym uczestniczą. Skoro biegły jest pomocnikiem sądu, to tak jak sędzia musi zachować bezstronność i dystans – tak do ocenianych okoliczności, jak i stron postępowania. Winien także zdać sobie sprawę z tego, że jego wiedza będzie pomocna w rozstrzygnięciu sporu między stronami, przeważnie bardzo emocjonalnie zaangażowanymi w

sprawę. Tym samym biegły może być (i z reguły jest) dotknięty różnymi uwagami stron i ich pełnomocników. Gdy konkluzja opinii jest niekorzystana dla jednej ze stron postępowania, strona ta dąży do jej zakwestionowania. Często przejawia się to w formułowaniu zarzutów kwestionujących wywody biegłego, stawiane przez niego tezy oraz wiedzę biegłego. Niejednokrotnie zarzuty mają charakter osobisty, nie pozbawiony emocjonalnych określeń. Rolą biegłego jest zachowanie dystansu i w pełni profesjonalne ustosunkowanie się do stawianych zarzutów, nawet wówczas, gdy ze względu na posiadaną wiedzę stawiane przez strony tezy wydają mu się kuriozalne. Z całą pewnością natomiast niepożądane jest wchodzenie przez biegłego w polemikę pozamerytoryczną, a także uzewnętrznianie emocji w stosunku do stron. Przy takiej postawie, niezależnie od jakości wykonanej pracy, powstaje możliwość podważenia opinii z uwagi na obawę co do bezstronności biegłego.

6. Wnioski

Biegli odgrywają istotną i zasadniczą rolę w postępowaniu sądowym, będąc pomocnikami sędziów w rozstrzygnięciu spraw z uwagi na posiadaną przez siebie wiedzę fachową.

Prawidłowe wykonywanie przez biegłych powierzonych obowiązków wymaga od nich zrozumienia istoty procesu, w którym uczestniczą, oraz reguł, którym są poddani. Winni także mieć świadomość własnej roli oraz znaczenia wydawanej przez siebie opinii.

Z powołanych zasad wynikają wskazane wyżej problemy, które przede wszystkim mają wymiar praktyczny. Jednocześnie związane są ze sferą etyczną, skoro nie powinno budzić wątpliwości, że zachowania mające wpływ na nierzetelne wywiązywanie się z powierzonych biegłym obowiązków, zasługują na negatywną ocenę. W oczywisty sposób biegły powinien wyłączyć się od podejmowania w sprawie czynności w przypadku powstania wątpliwości co do jego bezstronności. Jednocześnie należy wymagać, by sam nie tworzył sytuacji, gdy ta bezstronność może być kwestionowana.

Niezależnie od zagadnień związanych z bezstronnością należy od biegłych wymagać, by nie podejmowali się zadań, gdy zachodzą przeszkody uniemożliwiające im wydanie opinii w sposób rzetelny. Dotyczy to zarówno kontroli, czy przedmiot opinii mieści się w ramach posiadanych przez nich kompetencji, jak i możliwości wydania opinii w określonym terminie.

Wreszcie rzetelność w wykonaniu powierzonych obowiązków nie ogranicza się do powołania prawidłowych konkluzji, lecz obejmuje także wywód do nich prowadzący. Rzeczą biegłego nie jest bowiem jedynie komunikowanie tez objętych posiadaną przez nich wiedzą, lecz przekonanie adresatów opinii do prawidłowości stawianych wniosków.

Literatura:

- Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego pod red. Tadeusza Erecińskiego, LexisNexis, Warszawa 2012, str. 1178;
- Orzecznictwo Sądu Najwyższego, w tym orzeczenia: z dnia 11 lipca 1969 r., I CR 140/69, OSNP z 1970 r., nr 5, poz. 85; z dnia 26 listopada 1949 r., WaC 167/47; z dnia 7 listopada 2000 r., I CKN 1170/98, OSNC z 2001 r., nr 4, poz. 64.